

З ІСТОРІЇ НАУКОВИХ ПОГЛЯДІВ ЩОДО ПРОБЛЕМИ ПОХОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Вілінський М., студент I курсу
Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх
справ

Нині посилюється інтерес українських мовознавців до вивчення давньоруського періоду в історії східних слов'ян та їх мов. Проведено конференції, на яких збиралися вчені як академічних інститутів, так і науковці з різних міст України, Білорусі та Росії. За інформацією А.Бурячка, більшість науковців обґрунтували положення про те, що давньоруської народності як певної етносоціальної одиниці насправді не було, а існували східнослов'янські племена зі своїми близькими за структурою, але не тотожними мовами. Якщо ж ідеться про мовну ситуацію в Київській Русі, то вона, на думку більшості дослідників, була такою. Побутувала церковнослов'янська, або староболгарська, мова, якою Кирило й Мефодій переклали Богослужбові книги і якою вели Богослужіння після прийняття християнства в Київській Русі. Але основною розмовною мовою народу, який заселяв простори від Закарпаття до Дону й від Прип'яті до Причорномор'я, була українська мова. Її основа через століття переходила від покоління до покоління, збагачуючись новими лексичними елементами та вдосконалюючись у граматичному й стилістичному вираженні аж до наших днів.

Тривалий час у нашій науці панувала єдина "правильна теорія" про колиску трьох братніх мов – давньоруську мову, з якої в 14 ст. постали самостійні мови: російська, українська, білоруська. Ця "теорія" відбита у працях О.Востокова, І.Срезневського, О.Потєбні, О.Соболевського, О.Шахматова, Л.Булаховського, І.Білодіда та ін. Щоправда чимало російських мовознавців уважали прямою спадкоємницею мови Київської Русі лише російську мову, а українську та білоруську такими, що відокремилися від давньоруської і повинні повернутися до свого кореня, злитися з російською. За їхньою термінологією, давньоруська мова – "древнерусский язык", російська мова – "русский язык".

Чи існували інші наукові погляди на проблему походження української мови, як і російської, білоруської? Звичайно. Але вони не допускались до широкого наукового обігу. Про них дізнавались переважно з публікацій викривального тону. Серед них виділялись

розвідки мовознавця М.Тарасюк. Відштовхуючись від загальновідомих на той час фактів походження української мови, викладених у працях О.Шахматова, Т.Лер-Сплавінського, Л.Булаховського, Ф.Філіна, І.Білодіда, М.Тарасюк зазначав: “М.Чубатий, автор книжки “Княжа Русь-Україна та виникнення трьох східнослов’янських націй”, і його апологет П.Ковалів заперечують очевидний факт – існування спільної літературної східнослов’янської мови (“ніякої староруської мови не було”) і намагаються довести, що вже з VI ст. (тобто ще до розпаду слов’янської спільності) існувала окрема українська мова”.

Думки багатьох дослідників (О.Потебні, П.Житецького, М.Максимовича, К.Михальчука, О.Мельничука, Г.Півторака, В.Німчука, Ю.Карпенка, А.Білецького та ін.) про походження української мови описуються С.Єрмоленко в передмові до хрестоматії “Історія української мови” (К., 1996). Тут же подано розвідки (С.Смаль-Стоцького, І.Свенціцького, І. Огієнка, К. Німчинова, Ю.Шевельова, О.Горбача та ін.), які до сьогодні практично не були відомі широкому філологічному загалові.

З’являються праці, у яких увага вчених спрямована на з’ясування глибинної сутності власної мови. Так, побачила світ ґрунтовна монографія О.Царука „Українська мова серед інших слов’янських: етнологічні та граматичні параметри”, під час роботи над якою автор прагнув подивитись на історію української мови не з московської, а з нашої, київської сторони, із Савур-могили і сторожового горба, не зігнорувавши при цьому принципу об’єктивності й послідовності у встановленні наукової істини. Обґрунтувавши сучасну кризу традиційного поділу слов’янських мов, науковець на основі аналізу вже відомих та нових історичних, археологічних, етнографічних, антропологічних та лінгвістичних фактів визначає основні етнологічні і граматичні параметри українського глотогенезу. На його переконання, у давньоруській мові потрібно бачити не самостійну наддіалектну живу прамову східних слов’ян, а лише намагатися виділити в ній особливості давнього українського мовлення. Якщо з цього погляду підійти до писемних свідчень, то виявиться, як стверджував А. Кримський, що “взагалі словниковий матеріал Київського літопису відзначається дивовижною близькістю до сучасного українського”.